

Світлана Хопта
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
м Київ, Україна,
e-mail: s-hopta@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5876-8587

**ПОСТАТЬ МАРІЇ МОНТЕССОРІ В ІНФОРМАЦІЙНО-
БІБЛІОГРАФІЧНОМУ РЕСУРСІ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ
УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ДНПБ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
(ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

У статті крізь призму історико-бібліографічних досліджень представлено сторінку «Марія Монтессорі» в інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу». Унаочнено основні принципи педагогіки авторки, їх функціонування в українському освітньому дискурсі. Констатовано, що педагогічне вчення Марії Монтессорі побудоване на ідеях вільного, природовідповідного виховання та передбачає насамперед виховання самостійності дитини, всебічного її розвитку, а основні постулати педагога (створення виховного і розвивального середовища, зв'язок із природою, постійне вивчення особистості дитини в діяльності, виховання позитивних почуттів, власної гідності, самопізнання своїх можливостей, вироблення самодисципліни, самоорганізації) є найвищим мірилом педагогічного гуманізму й до сьогодні. Подано детальну характеристику розділів сторінки: «Біографія», «Бібліографія праць М. Монтессорі», «Бібліографія публікацій про життя та діяльність», «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Навчальні заклади, які працюють за системою М. Монтессорі». Зокрема проілюстровано рідкісні видання Марії Монтессорі, котрі знаходяться у фондах ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського та розміщені в електронній бібліотеці ДНПБ (у рубриці «Повнотекстові документи» подано повні скановані їх варіанти). Закцентовано, що осмислення педагогічних ідей Марії Монтессорі потребує широкого педагогічного контексту, глибоких психологічних підходів та особливих філософських концепцій, які переосмислюватимуться та варіюватимуться у різних педагогічних системах ще не одне століття, набуваючи нових смислів та парадигм. Доведено, що персоналія Марії Монтессорі в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» забезпечує інформаційний супровід історико-педагогічного знання, є тим навчальним контентом, який формує педагогічний світогляд, підвищує духовний рівень майбутніх педагогів, слугує джерельною базою для написання наукових робіт (магістерських, дисертацій), розроблення окремих спецкурсів з педагогіки, консолідує творчі підходи українських і зарубіжних істориків освіти та є вагомим засобом популяризації в Україні кращих здобутків європейської педагогіки.

Ключові слова: *Марія Монтессорі; інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу»; Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського; історико-педагогічне знання.*

Постановка проблеми. Сьогодні у центрі досліджень історії педагогіки знаходиться проблема розвитку вітчизняної біографістики. Біографістика як наукова дисципліна, яка «вивчає теорію, методологію, методику, історіографію, практику та термінологічний апарат історико-біографічних досліджень...» [6, с. 148], є важливою частиною національної науки й культури, окреслює світогляд певного соціуму, глибинну систему його цінностей, демонструє феномен його ментальної приналежності. Тобто «дає можливість пізнавати національну історію й відкривати бачення перспективи розвитку нації та національної історичної місії» [6, с. 150]. Як зазначають дослідники історії педагогіки, зокрема доктор педагогічних наук, професор О. В. Сухомлинська: «...звернення до творчої біографії є і традицією, й інновацією, оскільки збагачує та урізноманітнює наші уявлення про історико-педагогічний процес, сприяє новому його прочитанню, а також відкриває нові грані, новий зміст, нові цінності цього процесу як важливі аспекти наукового дискурсу» [23, с. 4].

В умовах сучасного інформаційного суспільства актуальними питаннями для дослідників історії педагогіки стали: формування біографічних інформаційних ресурсів, способи подання біографічних матеріалів, групи споживачів біографічної продукції тощо. Впродовж останніх років на веб-сайтах бібліотек в електронній формі функціонують бібліографічні інформаційні ресурси, які наповнюються власними інтелектуальними продуктами у галузі біографіки та бібліографії (біографічні ресурси – це насамперед зафіксовані, проаналізовані та синтезовані знання, підготовлені для передачі споживачам у вигляді документально фіксованої бібліографічної інформації).

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (далі ДНПБ) як структурна частина НАПН України та провідна наукова установа, котра здійснює інтеграцію та поширення педагогічного біографічного знання в Україні, на своєму веб-сайті представляє інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу». Ресурс створюється фахівцями ДНПБ у межах наукових досліджень з 2008 р. та, як доречно зауважує доктор педагогічних наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, керівник та впроваджувач ресурсу Л. Д. Березівська: «...популяризує кращі здобутки вітчизняної та зарубіжної науки про освіту, педагогіку й психологію шляхом консолідації інформації про визначних вітчизняних і зарубіжних осіб, зокрема висвітлення їх життя, діяльності, творчої спадщини [1, с. 225]. Науковець зазначає, що «...крізь призму біографій педагогів та освітніх діячів (висвітлених у ресурсі, – зауваження наші. – С. Хопта) простежується розвиток української освіти, гуманістичної педагогічної думки як у макроісторичних, так і в мікроісторичних вимірах. Прикметно, що інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» цілісно представляє життєвий шлях і науковий доробок певної відомої постаті й відображає ступінь її дослідженості в науковому просторі, а це сприяє поглибленню інформаційних запитів віддалених користувачів, зокрема науковців, викладачів, студентів, аспірантів, докторантів України та світу, із різноманітних проблем історії національної й зарубіжної освіти...» [3, с. 2].

Ресурс постійно доповнюється та розширюється новими біографічними фактами й культурно-історичними подіями. На сьогодні він висвітлює понад 56

персоналій, серед яких вагоме місце займає постать відомого педагога-новатора, антрополога, психолога Марії Монтессорі.

Цього року виповнюється 150 років від дня народження Марії Монтессорі. Починаючи з ХХ ст. і до сьогодні педагогіка авторки є однією з найзатребуваніших методик розвитку дитини у світі, багато шкіл та дошкільних навчальних закладів навчаються за її методом та керуються принципами її педагогічного знання.

Метою розвідки є висвітлення сторінки Марії Монтессорі в інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу»; характеристика змісту рубрик сторінки; оприлюднення доробку вченої та наукових розвідок про неї з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Аналіз досліджень і публікацій. Зміст та різні аспекти ресурсу висвітлили у педагогічних та бібліографічних розвідках українські науковці: Л. Д. Березівська, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, А. М. Доркєну, Л. О. Пономарєнко, В. І. Попик, П. І. Рогова, С. М. Хопта, Є. Ф. Демида, Т. М. Дерєв'янкo, Т. С. Павленко. Окрім цього ресурс став основою онлайн-проектів «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри» (квітєнь 2020 р.) та «Читаймо Сухомлинського онлайн» (березєнь 2020 р.), розширивши свою функціональність у мережу «Facebook».

Виклад основного матеріалу. Ім'я Марії Монтессорі займає унікальну роль у європейському освітньому просторі. Як зазначають дослідники (І. Дичківська, Т. Поніманська, О. Сторонська, М. Чєпіль, Н. Дудик, А. Дорофєва), у світовому педагогічному досвіді не було і немає такої концентрації різних знань, як у її педагогіці.

За рішенням Юнеском, Марія Монтессорі була внесена до списку педагогів, які сформували хід педагогічного мислення в ХХ ст. (Джон Дьюї, Марія Монтессорі, Антон Макаренко, Георг Кергенштейнер). Сторінка, присвячена Г. Кергенштейнеру, теж представлена в інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» та проаналізована науковцем ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського Є. Ф. Демидою у дослідженні «Відображення творчого спадку німецького педагога-реформатора кінця ХІХ початку ХХ століття Георга Кершенштейнера в електронному джерельному ресурсі на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» [8].

Кандидатуру Марії Монтессорі тричі висували для присудження Нобєлівської Премії миру (1949, 1950, 1951 рр.). Педагогічне вчення авторки побудоване на ідеях вільного, природовідповідного виховання дитини, передбачає насамперед виховання самостійності дитини, всебічного її розвитку, а основні принципи педагога (створення виховного і розвивального середовища, зв'язок із природою, постійне вивчення особистості дитини в діяльності, виховання позитивних почуттів, власної гідності, самопізнання своїх можливостей, вироблення самодисципліни, самоорганізації) є найвищим мірилом педагогічного гуманізму й до сьогодні.

Філософія педагогіки Марії Монтессорі формується на вірі у безмежні можливості дитини та у могутності всотуючого розуму (здатності дитини вчитися, прагненні до навчання, реалізація якого забезпечується сприятливим навколишнім середовищем). У Працях «Дім дитини. Метод наукової педагогіки», «Керівництво до мого методу», «Самовиховання й самонавчання у початковій школі», «Всотуючий розум» лежить екзистенційна потреба заглиблення у неповторну сутність дитини, у «філософію серця» маленького індивіда. Як доречно зауважують дослідники педагогіки Марії Монтессорі І. М. Дичківська,

Т. І. Поніманська: «Основною метою початкової освіти Монтессорі вважала розвиток уваги і збереження дитячого прагнення до дослідницької діяльності, радості і віри в диво, тобто якостей, властивих усім дітям, і які, на її думку, знищуються освітою.

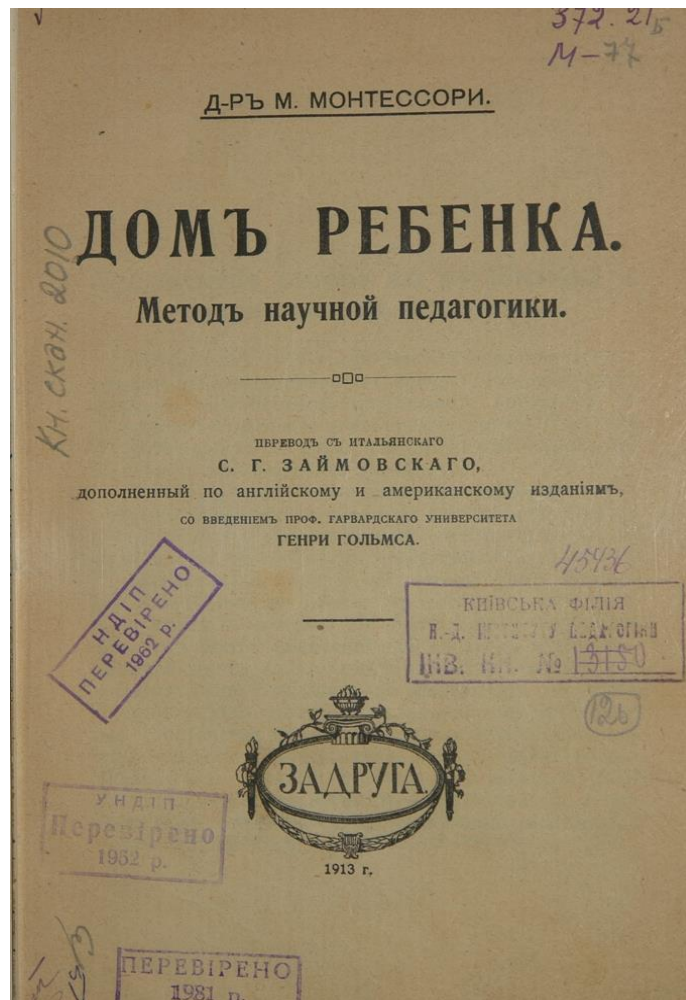
Дослідники (М. Чепіль, Н. Дудик) умовно виділяють у Монтессорі-педагогіці такі напрями виховання: розумове, моральне, естетичне, екологічне, космічне, фізичне, виховання характеру, весь час наголошуючи на тому, що «педагогіка авторки не протиставляє особистості педагога і дитини, вважаючи їх рівноцінними у вихованні. А такий підхід суголосний із гуманістичними традиціями української етнопедагогіки і сучасними концепціями навчання та виховання» [34, с. 177].

Отож, роботи Марії Монтессорі різновекторні, тому читач почерпне у них те, що його цікавить, буде це філософія освіти чи методика навчання письму. Осмислення ж педагогічних ідей Марії Монтессорі потребує широкого педагогічного контексту, глибоких психологічних підходів та особливих філософських концепцій, які переосмислюватимуться й варіюватимуться у різних педагогічних системах ще не одне століття, набуваючи нових смислів та парадигм.

Сторінка «Марія Монтессорі» в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» створена фахівцями бібліотеки – молодшим науковим співробітником ДНПБ Гордій О. О. (бібліографічні редактори: Вербова В. В., Горбенко Н. А.); доповнена кандидатом філологічних наук, старшим науковим співробітником відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Хоптою С. М. й представлена у таких рубриках: «Біографія», «Бібліографія праць М. Монтессорі», «Бібліографія публікацій про життя та діяльність», «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Навчальні заклади, які працюють за системою М. Монтессорі».

У рубриці: «Біографія» подано стисло характеристику життя й творчості письменниці, окреслено творчий шлях та педагогічні ідеї Марії Монтессорі, синтезовано основні віхи діяльності. За основу взято статтю Т. В. Філімонової «Монтессорі Марія» (Енциклопедія освіт / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень) та матеріал із навчального посібника М. Чепіль та Н. Дудик «Педагогіка Марії Монтессорі». Інформація допоможе умовно розставити акценти у біографічній та творчій діяльності педагога, виокреслити найважливіші етапи в її творчості, які варто студіювати глибше, беручи за основу матеріал інших рубрик, проаналізованих нами нижче.

У Рубриці «Бібліографія праць М. Монтессорі» подано праці педагога, з якими можна познайомитись у фондах ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського. Так, досить цікавою та рідкісною є книга Марії Монтессорі «Дом ребенка. Метод научной педагогики» (1913) [13], котра знаходиться у фондах ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського (представлена книга і у електронній бібліотеці ДНПБ). Книга перекладена з італійської мови С. Г. Займовським, доповнена англійським та американським виданнями зі вступною статтею професора Гарвардського університету Генрі Гольмса. Для прикладу наводимо ілюстрації.

Предисловіє автора американському

Въ февралѣ 1911 г. проф. отдѣленія Гарвардскаго ун-та сдѣлалъ мнѣ лестное пред- англійскій языкъ мою итальян- della Pedagogia Scientifica infantile nelle Case dei Ba

Это предложеніе я счит- тиємъ въ исторіи моей педаго- и то, на что я въ ту мину- привилегію, стало теперь со

Итальянское изданіе «I- gia Scientifica» не имѣло- мую книгу я считала не- віемъ къ болѣе обширной і- которой книга только нам- питанія дѣтей отъ трехъ д- начало работы, которая, р- же принциповъ и метода, нѣйшихъ статей воспитані- Домахъ ребенка, откр- для экспериментальнаго и- жеть быть, создастъ науку- другія тайны природы.

IV

Въ періодъ, протекшій между выходомъ итальян- янского и англійскаго съ американскимъ изданій, я, работая съ моими питомцами, имѣла случай упростить и придать большую точность нѣкоторымъ практическимъ деталямъ метода и сдѣлать новыя наблюденія относительно дисциплины. Результаты подтвердили жизненность моего метода и необходи- мость болѣе широкой постановки дѣла въ бли- жайшемъ же будущемъ; я изложила ихъ въ двухъ дополнительныхъ главахъ, написанныхъ для англій- скаго и американскаго изданій. Я знаю, что ме- тодъ мой пространно обсуждался въ Англии и Аме- рикѣ по инициативѣ англійскаго журнала World's Work и американскаго McClure's Magazine. Мно- гіе американцы пріѣзжали въ Римъ, чтобы лично видѣть, какъ идетъ работа въ моихъ школахъ. Хочу надѣяться, что моя дѣятельность въ Римѣ станетъ центромъ плодотворной и энергичной ра- боты.

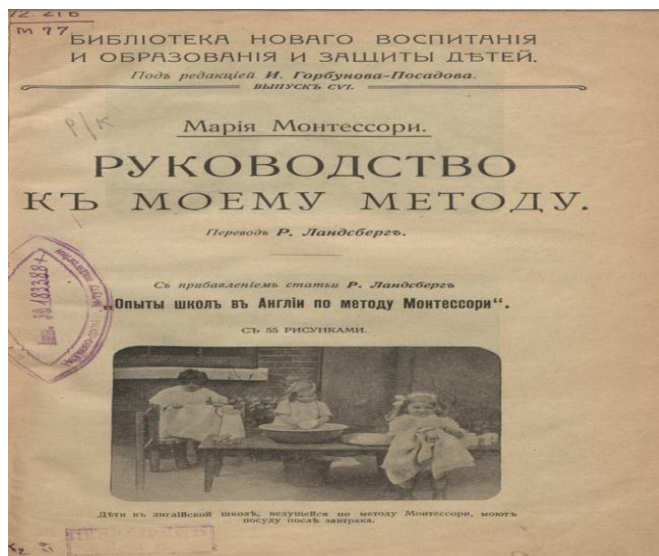
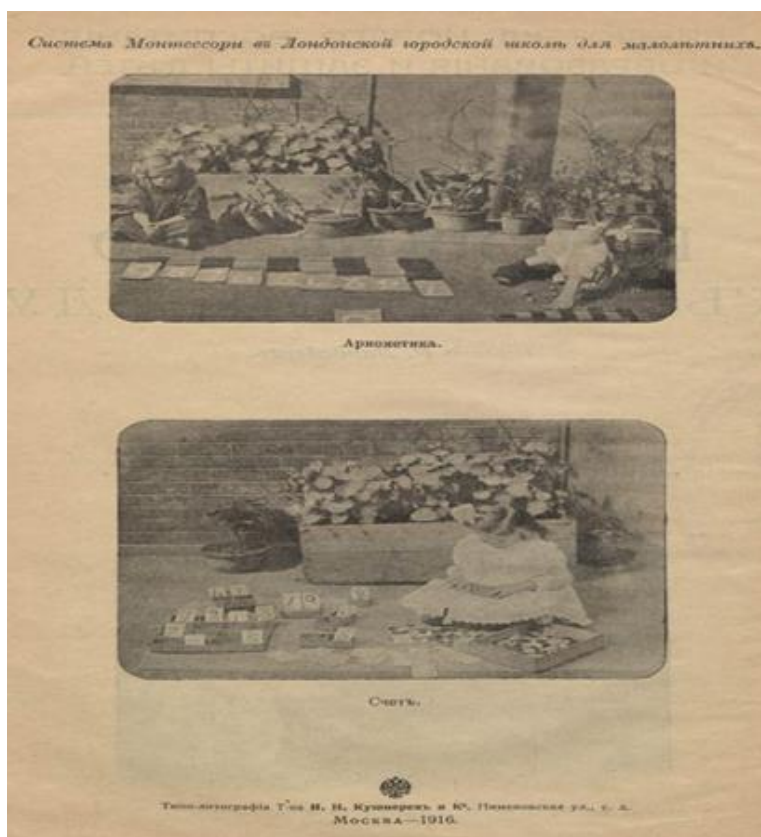
Считаю долгомъ выразить благодарность про- фессорамъ Гарвардскаго университета, популяри- зировавшимъ мой методъ въ Америкѣ, а также редакторамъ McClure's Magazine и World's Work; хочу надѣяться, что самый методъ своимъ благо- творнымъ вліяніемъ на дѣтей Америки и Англии болѣе осязательно засвидѣтельствуетъ мою при- знательность.

Марія Монтеessori.

Римъ, 1912.

У змісті видання представлено такі розділи: «Передмова автора до англійського та американського видання», «Історія методів», «Загальна частина. Педагогічні методи, які використовують в домах дитини», «Як давати урок», «Частина спеціальна. Приклади розкладу годин в домах дитини», «Харчування і дієта дитини», «Фізичне виховання. Гімнастика», «Трудове навчання у вихованні», «Виховання почуттів», «Виховання почуттів та ілюстрація дидактичних матеріалів», «Розумове виховання, «Принципи виховання читанню і письму», «Мовлення у дітей. Дефекти мовлення», «Навчання лічбі і знайомство з математикою», «Порядок вправ», «Загальний огляд дисциплін», «Висновки і враження» тощо.

Не менш цінною є книга з фонду ДНПБ «Руководство к моему методу с прибавлением статьи Р. Ландеберг «Опыты школ в Англии по методу Монтеessori» (1916) [17], котра теж розміщена в електронній бібліотеці ДНПБ (у рубриці «Повнотекстові документи» подано повний сканований її варіант). Текст книги захоплює тим, що ілюструється й унаочнюється малюнками й підписами до малюнків, котрі передають педагогічну атмосферу автора, її технологію виховання та навчання. Окрім цього світлини унаочнюють організацію розвивального середовища, що є особливо значущим для дослідників і практиків педагогічних ідей авторки, сучасних послідовників методу Марії Монтеessori, котрі на основі експериментів модернізують її теорію, враховуючи сучасні вимоги науково-технічного прогресу та тенденції соціального розвитку суспільства. Подаємо ілюстрації та фрагменти книги.

СОДЕРЖАНИЕ.	
Руководство к моему методу. Мария Монтессори.	
Предисловие	стр. 1
Введение	— 4
Дети Движ.	— 8
Материал	— 10
Воспитание зрения	— 14
Воспитание чувства	— 14
Воспитание музыкального чувства	— 27
Воспитание речи (языка) и знакомство с различными профессиями	— 30
Сквозь	— 34
Письмо	— 34
Указания для развития зрительного материала, необходимого для зрения и указания зрительных знаков	— 38
Указания для развития зрительных знаков	— 38
Чтение книг	— 42
Арифметика	— 44
Математика	— 49
Опыты школ в Англии по методу Монтессори. Р. Ландсберг.	
Школа Монтессори в Англии:	
1. Школа Монтессори в Ирландии	— 52
2. Школа Монтессори в Лондоне	— 58
Дополнение: Пять базисных упражнений	— 63

У фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зберігаються й такі праці Марії Монтессорі: «Арифметика в детском саду» (1922) [11], що містить дидактичні матеріали з математики, особливості роботи з якими висвітлює Ю. Фаусек [31]; «Метод наукової педагогіки та практики його в Домах для дитини» (1913) [14] тощо. З іншими виданнями з фонду ДНПБ ви можете ознайомитись, перейшовши за посиланням https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni_pedahohy/10350.

У рубриці «Бібліографія публікацій про життя та діяльність» частково подано наукові надбання про життя та творчу діяльність педагога з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та інших бібліотек: статті у фахових, науково-популярних журналах, монографії, підручники, дисертації тощо. Серед них відзначимо рідкісні праці Ю. І. Фаусек «Грамматика у маленьких детей по Монтессори» (1928) [26], «Детский сад Монтессори : опыты и наблюдения в течение двенадцати лет. Работы в дет. садах по системе Монтессори» (1926) [27], «О внимании у маленьких детей : (по Монтессори)» (1922) [28], «Обучение грамоте и развитие речи по системе Монтессори : с 12 рис. в тексте» (1924) [29], «Обучение счету по системе Монтессори» (1924) [31], «Развитие интеллекта у маленьких детей : (по Монтессори)» (1922) [32], «Школьный материал Монтессори: грамота и счет» (1929) [33] тощо. Зберігається у дисертаційному фонді ДНПБ і дисертація кандидата педагогічних наук А. М. Ільченко «Ідеї раннього і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі» (2007) [10]. Детальнішу інформацію див. за посиланням (https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni_pedahohy/10350-).

У рубриці «Повнотекстові документи» подано рідкісні видання із фонду ДНПБ «Дом ребенка. Метод научной педагогики» (1913) [13], «Руководство к моему методу: С прибавлением статьи Р. Ландсберг “Опыты школ в Англии по методу Монтессори”» (1916) [17], фрагменти педагогічних творів авторки, перекладених з англійської мови, котрі надруковані в посібнику І. М. Дичківської, Т. І. Поніманської «М. Монтессорі: теорія і технологія» [7], («Про принципи моєї школи», «Самовиховання і самонавчання в початковій школі», «Всотуючий разум»

тощо); посібник І. М. Дичківської, Т. І. Поніманської «М. Монтессорі: теорія і технологія» [7]; книги «Дети – другие: Взрослый как обвиняемый. Часть I», «Дом ребенка. Метод научной педагогики» [12] тощо.

Рубрика «Фотогалерея» представляє світлини, марки та грошові одиниці із зображенням педагога, пам'ятні дати й події, які увіковічують ім'я видатної діячки. Так, в розділі розміщено світлини Марії Монтессорі, котра готується до проведення курсу лекцій в Америці (1913 р.), виступає на третьому міжнародному конкурсі з підготовки Монтессорі-вчителів у Римі (Італія), 1915 р., квартиру-музей Марії Монтессорі в Амстердамі, будинок у місті К'ярвалле, поштову марку, випущену італійською поштою у 2007 р. на честь століття відкриття першого Будинку дитини Марії Монтессорі, індійську марку, присвячену 100-літтю від дня народження М. Монтессорі, банкноту Італії, присвячену М. Монтессорі, пам'ятник Марії Монтессорі на католицькому кладовищі, неподалік від міста Ноордвік (Голландія), (1952 р.), пам'ятну табличку на будинку, в якому жила Марія Монтессорі тощо.

Рубрика «Навчальні заклади, які працюють за системою М. Монтессорі», репрезентує список тих закладів, які працюють за методикою Марії Монтессорі в Україні (Джерело: Всеукраїнська асоціація Монтессорі-вчителів. - URL <http://montessoriasociation.org.ua/uk>), серед них: дитячі садки та навчальні центри міста Києва (Дитячий садок № 256, «МОНТЕССОРІ. ПЕРШІ КРОКИ» Центр розвитку дитини, Школа Монтессорі Нової Епохи, Монтессорі Школа-садок на Оболоні, ТОВ «Приватний дошкільний навчальний заклад «Урбан Кідс», Clever Kids. Перша школа. Другий дім, «Класики», ЦРД «Дім малечі», Дитячий центр «Монтессорі на Липках», ЖК «Новопечерські Липки», Школа Монтессорі «УМІ», Дошкільний навчальний заклад №31 «Незабудка»); міста Білої Церкви (Дитячий садок №75); міста Львова (Монтессорі-Центр реабілітації дітей-інвалідів дошкільного віку «Соняшник»); міста Полтави (Монтессорі центр реабілітації дітей-інвалідів дошкільного віку «Соняшник»); міста Світловодська (Дошкільний навчальний заклад №12); міста Вараша (Кузнецовськ), Рівненська область (ДНЗ Вербиченька №7); міста Вінниці (Навчально-виховний комплекс «Школа АІСТ»: Центр розвитку дитини – загальноосвітня школа I-III ступенів); міста Суми (Сумський навчальний заклад «Радість»); міста Івано-Франківська («Навчально-виховний комплекс «Українська Монтессорі-школа «Смайлик»).

Підсумовуючи, наголосимо, що сторінка «Марія Монтессорі» потребує постійного вивчення та оновлення, оскільки педагогіка авторки і сьогодні не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває її, розгортаючи сучасний нарративний дискурс про методи та принципи її педагогічного вчення, про нові підходи до її педагогічної системи.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Отже, персоналія Марії Монтессорі в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» забезпечує інформаційний супровід історико-педагогічного знання, є тим навчальним контентом, який формує педагогічний світогляд, підвищує духовний рівень майбутніх педагогів, слугує джерельною базою для написання наукових робіт (магістерських, дисертацій), розроблення окремих спецкурсів з педагогіки, консолідує творчі підходи українських і зарубіжних істориків освіти та є вагомим засобом популяризації в Україні кращих здобутків європейської педагогіки. Подальших досліджень потребує вивчення застосування принципів та методів Марії Монтессорі в системі української освіти

на різних рівнях, відстеження відкриття та заснування закладів, котрі працюють за принципами та методами педагога, аналіз літератури, котра присвячена видатній діячці та її творчості.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як інтегратор і поширювач педагогічного біографічного знання. *Українська біографістика* : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. Вип. 12. С. 283–295.
2. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру* : зб. наук. пр. учасників VIII Укр.-пол. / Пол.-укр. наук. форуму (8–10 жовт. 2019 р.) : у 2 т. / МОН України та ін. Київ ; Переяслав-Хмельницький, 2019. Т. 2. С. 222–228.
3. Березівська Л. Д., Деревянко Т. М. Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й онлайн-проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагогі-ювіляри». *Вісн. Нац. акад. пед. наук України*. 2020. Т. 2, № 1. URL: <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54/83> (дата звернення: 10.07.2020).
4. Білецька С. В. Дитиноцентрована педагогіка : теорія і практика захід. країн : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Харків : Факт, 2008. 255 с.
5. Видатні педагоги України та світу : інформ.-бібліогр. ресурс / наук. керівник проекту Л. Д. Березівська. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. сайт. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційнобібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/> (дата звернення: 10.07.2020).
6. Готра О. Біографістика в контексті дослідження історії. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2014. Вип. 684/685 : Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. С. 147–151.
7. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ : Слово, 2009. 304 с.
8. Демида Є. Ф. Відображення творчого спадку німецького педагога-реформатора кінця XIX початку XX століття Георга Кершенштейнера в електронному джерельному ресурсі на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Наук.-пед. студії*. 2019. Вип. 3. С. 44–54.
9. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової : навч. посіб. для студентів пед. спец. вузів. 3-тє вид., допов. і перероб. Чернівці : Деснян. правда, 2006. 231 с.
10. Ільченко А. М. Ідеї раннього і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ, 2007. 227 с.
11. Монтессорі М. Арифметика в детском саду / пер. с итал. Ю. П. Фаусек. Петроград : Начатки знаний, 1922. 48 с.
12. Монтессорі М. Дети – другие / пер. с нем. Н. Нефедова. М. : Карапуз, 2012. 334 с.
13. Монтессорі М. Дом ребенка. Метод научной педагогики / пер. с итал. С. Г. Займовского. М. : Задруга, 1913. XXVI, 339 с.
14. Монтессорі М. Метод научной педагогики, применяемый к детскому воспитанию в Домах ребенка : пер. со 2-го итал., испр. и доп. изд. М. : Задруга, 1913. VII, 316 с.
15. Монтессорі М. Помогите мне сделать это самому / сост., авт. вступ. ст.: В. М. Богуславский, Г. Б. Корнетов. М. : Карапуз, 2000. 272 с.
16. Монтессорі М. Разум ребенка : гл. из кн. М. : Грааль, 1997. 174 с.

17. Монтессорі М. Руководство к моему методу / пер. Р. Ландсберг. М. : Типо-литогр. Т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1916. 63 с.
18. Монтессорі М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе. Киев : Віпол, 1995. 107 с.
19. Монтессорі М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе: наблюдения, выводы, советы родителям : пер. с итал. / сост. К. Е. Сумнительный. М. : Карапуз, 2009. 285 с.
20. Пономаренко Л. О. Формування інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» у 2018 році. *Інформаційне забезпечення сфери освіти України* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2018 р., 27 груд. 2018 р., Київ / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2018. С. 49–50.
21. Попик В. І. Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації ХХІ століття. *Українська біографістика* : зб. наук. пр. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж., Укр. біогр. т-во. Київ, 2008. Вип. 4. С. 8–40.
22. Рогова П. І. Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку. *Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. С. 10–27.
23. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А. П. Н., 2003. 68 с.
24. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина. Київ : Рад. шк., 1977. 670 с.
25. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів. *Вибрані твори* : в 5 т. Київ, 1977. Т. 5 : Статті. С. 130–147.
26. Фаусек, Ю. Грамматика у маленьких детей по Монтессорі. М. ; Л. : Госиздат, 1928. 76 с.
27. Фаусек, Ю. Детский сад Монтессорі : опыты и наблюдения в течение двенадцатилет. работы в дет. садах по системе Монтессорі. Изд. 2-е, испр. М. ; Л. : Госиздат, 1926. 224 с.
28. Фаусек, Ю. О внимании у маленьких детей : (по Монтессорі). Петроград : Начатки знаний, 1922. 16 с.
29. Фаусек, Ю. Обучение грамоте и развитие речи по системе Монтессорі. Л. : Госиздат, 1924. 115 с.
30. Фаусек, Ю. Обучение грамоте и развитие речи по системе Монтессорі. М. : Госиздат, 1922. 107 с.
31. Фаусек, Ю. Обучение счету по системе Монтессорі. Л. : Госиздат, 1924. 120 с.
32. Фаусек, Ю. Развитие интеллекта у маленьких детей (по Монтессорі). Петроград : Начатки знаний, 1922. 23 с.
33. Фаусек, Ю. Школьный материал Монтессорі : грамота и счет. М. ; Л. : Госиздат, 1929. 115 с.
34. Чепіль М., Дудник Н. Педагогіка Марії Монтессорі : навч. посіб. / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Київ : Слово, 2017. 271 с.
35. Чишко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. Київ : БМТ, 1996. 238 с.

References

1. Berezivska, L. D. (2015). Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho yak intehrator i poshyriuvach pedahohichnoho biohrafichnoho znannia [V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine as an Integrator and Disseminator of Pedagogical Biographical Knowledge]. *Ukrainska biohrafistyka [Biographistica Ukrainica]*, (12), 283–295 [in Ukrainian].
2. Berezivska, L. D. (2019, October). Elektronnyi informatsiino-bibliohrafichniy resurs "Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu" yak osnova profesiinoi pidhotovky pedahohiv [Electronic information and bibliographic resource "Prominent Ukrainian and the World Educators" as a basis for professional training of teachers]. In *Education for peace: a collection of scientific works of the participants of the Eighth Ukrainian-Polish Forum* (Vol. 2, pp. 222–228). Kyiv, Pereyaslav-Khmelnysky, Ukraine [in Ukrainian].
3. Berezivska, L. D. & Derevianko, T. M. (2020). Elektronnyi resurs "Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu" y onlain-proiekt "My stoimo na plechakh nashykh poperednykiv: Vydatni pedahohy-yuviliari" [Electronic resource "Prominent Ukrainian and the World Educators" and online project "We are standing on the shoulders of our predecessors: Prominent Educators whose jubilee is being celebrated"]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine]*, 2, (1). Retrieved from <http://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/54/83> [in Ukrainian].
4. Biletska, S. V. (2008). *Dytynotsentrovana pedahohika [Child-centered pedagogy]*. Kharkiv: Fakt [in Ukrainian].
5. Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu: informatsiino-bibliohrafichniy resurs [Prominent Ukrainian and the World Educators: information and bibliographic resource]. (n. d.). <http://dnpb.gov.ua/ua/>. Retrieved from <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційнобібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/> [in Ukrainian].
6. Hotra, O. (2014). Biohrafistyka v konteksti doslidzhennia istorii [Biographical research in the context of the study of history]. In *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Istoriiia. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny [Scientific Bulletin of Chernivtsi University. History. Political science. International relations]*. (Vol. 684/685, pp. 147–151). Chernivtsi [in Ukrainian].
7. Dychkivska, I. M. & Ponimanska, T. I. (2009). *M. Montessori: teoriia i tekhnolohiia [M. Montessori: theory and technology]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
8. Demyda, Y. F. (2019). Vidobrazhennia tvorchoho spadku nimetskoho pedahoha-reformatora kintsia XIX pochatku XX stolittia Heorha Kershenshteinera v elektronnomu dzherelnomu resursi na portali DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. [Source base for the study of life and creative heritage H. Kershenshteinera (1854–1932) – segment of electronic resource “Outstanding Educators of Ukraine and the World” of the V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine]. *Naukovo-pedahohichni studii – Research and educational studies*, 3, 44–54 [in Ukrainian].
9. Zaichenko, I. V. (2006). *Pedahohichna kontseptsiiia S. F. Rusovoi [S. F. Rusova Pedagogical concept]* (3rd ed., rev.). Chernihiv: Desnianska pravda [in Ukrainian].
10. Ilchenko, A. M. (2007). *Idei rannoho i vilnoho vykhovannia ditei z obmezhenyimi rozumovymi mozhlyvostiamy u pedahohichnii spadshchyni M. Montessori [Ideas of early and free upbringing of children with mental disabilities in the pedagogical heritage of M. Montessori]*. (Candidate's thesis). Institute of Special Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
11. Montessori, M. & Fausek, Yu. P. (Trans.). (1922). *Arifmetika v detskom sadu [Arithmetic in kindergarten]*. Petrograd: Nachatki znaniy [in Russian].
12. Montessori, M. & Nefedov, N. (Trans.) (2012). *Deti – drugie [Children are not like that]*. Moscow: Karapuz [in Russian].

13. Montessori, M. & Zajmovskij, S. G. (Trans.). (1913). *Dom rebenka. Metod nauchnoj pedagogiki [Children's home. Scientific pedagogy method]*. Moscow: Zadruga [in Russian].
14. Montessori, M. (1913). *Metod nauchnoj pedagogiki, primenyaemyj k detskomu vospitaniju v Domakh rebenka [The method of scientific pedagogy applied to child education in Children's homes]*. Moscow: Zadruga [in Russian].
15. Montessori, M., Boguslavskiy V. M. & Kornetov, G. B. (Comps.). (2000). *Pomogi mne sdelat eto samomu [Help me do it myself]*. Moscow: Karapuz [in Russian].
16. Montessori, M. (1997). *Razum rebenka [Child's mind]*. Moscow: Graal [in Russian].
17. Montessori, M. & Landsberg, R. (Trans.) (1916). *Rukovodstvo k moemu metodu [Guide to my method]*. Moscow: Tipo-litogr. T-va I. N. Kushnerev i K° [in Russian].
18. Montessori, M. (1995). *Samovospitanie i samoobuchenie v nachalnoj shkole [Self-education and self-study in primary school]*. Kiev: Vipol [in Russian].
19. Montessori, M. & Sumnitelnyi, K. E. (Comp.). (2009). *Samovospitanie i samoobuchenie v nachalnoj shkole: nabliudeniia, vyvody, sovery roditeliam [Self-education and self-education in primary school: observations, conclusions, advice to parents]*. Moscow: Karapuz [in Russian].
20. Ponomarenko, L. O. (2018). Formuvannia informatsiino-bibliohrafichnoho resursu "Vydatni pedahohy Ukrainy ta svitu" u 2018 rotsi [Formation of the information-bibliographic resource "Prominent Ukrainian and the World Educators" in 2018]. In *Informational support of the sphere of education of Ukraine: materials of the reporting scientific and practical conference of V. O. Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine according to the results of scientific researches in 2018* (pp. 49–50). Kyiv [in Ukrainian].
21. Popyk, V. I. (2008). Svitohliadni zasady rozvytku ukrainskoi biohrafistyky ta formuvannia natsionalnykh resursiv biohrafichnoi informatsii XXI stolittia [Ideological basis of Ukrainian biographical and formation of national resources biographical information of the XXI century]. *Ukrainska biohrafistyka [Biographistica Ukrainica]*, (4), 8–40 [in Ukrainian].
22. Rohova, P. I. (2010). Formuvannia vseukrainskoho haluzevoho informatsiinoho resursu na bazi Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteky Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho: stan i shliakhy rozvytku [Formation of the All-Ukrainian branch information resource on the basis of the V. O. Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine: the state and ways of development]. In *Naukovi pratsi Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteky Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho [Scientific works of the V. O. Sukhomlinsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine]*, (Vol. 2, pp. 10–27). Kyiv [in Ukrainian].
23. Sukhomlynska, O. V. (2003). *Istoryko-pedahohichni protses: novi pidkhody do zahalnykh problem [Historical and pedagogical process: new approaches to general problems]*. Kyiv: A. P. N. [in Ukrainian].
24. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Sertse viddaiu ditiam. Narodzhennia hromadianyna. Lysty do syna [I give my heart to children. Birth of a citizen. Letters to the son]. In *Vybrani tvory [Selected works]* (Vol. 3). Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
25. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Rozvytok individualnykh zdibnostei i nakhyliv uchniv [Development of individual abilities and inclinations of students]. In *Vybrani tvory [Selected works]* (Vol. 5, pp. 130–147). Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
26. Fausek, Yu. (1928). *Grammatika u malenkikh detej po Montessori [Montessori grammar in young children]*. Moscow, Leningrad: Gosizdat [in Russian].
27. Fausek, Yu. (1926). *Detskij sad Montessori : opyty i nablyudeniya v techenie dvenadtsatiletnej raboty v detskikh sadakh po sisteme Montessori [Montessori kindergarten: experiments and observations during twelve years of work in kindergartens according to the Montessori system]* (2nd ed., rev.). Moscow, Leningrad: Gosizdat [in Russian].

28. Fausek, Yu. (1922). *O vnimanii u malenkikh detej: (po Montessori) [Attention in young children: (according to Montessori)]*. Petrograd: Nachatki znaniy [in Russian].
29. Fausek, Yu. (1924). *Obuchenie gramote i razvitie rechi po sisteme Montessori [Literacy and speech development according to the Montessori system]*. Leningrad: Gosizdat [in Russian].
30. Fausek, Yu. (1922). *Obuchenie gramote i razvitie rechi po sisteme Montessori [Literacy and speech development according to the Montessori system]*. Moscow: Gosizdat [in Russian].
31. Fausek, Yu. (1924). *Obuchenie schetu po sisteme Montessori [Montessori account training]*. Leningrad: Gosizdat [in Russian].
32. Fausek, Yu. (1922). *Razvitie intellekta u malenkikh detej (po Montessori) [The development of intelligence in young children (according to Montessori)]*. Petrograd: Nachatki znaniy [in Russian].
33. Fausek, Yu. (1929). *Shkolnyj material Montessori: gramota i schet [Montessori school material: literacy and counting]*. Moscow, Leningrad: Gosizdat [in Russian].
34. Chepil, M. & Dudnyk, N. (2017). *Pedahohika Marii Montessori [Pedagogy of Maria Montessori]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
35. Chyshko, V. S. (1996). *Biohrafichna tradytsiia ta naukova biohrafiiia v istorii i suchasnosti Ukrainy [Biographical tradition and scientific biography in the history and modernity of Ukraine]*. Kyiv: BMT [in Ukrainian].

Svitlana M. Khopta

Candidate of philology,

Senior researcher of the Department
of pedagogical source studies and biographies
of V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine

e-mail: s-hopta@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-5876-8587

**FIGURE OF M. MONTESSORI IN INFORMATION AND
BIBLIOGRAPHIC RESOURCE “OUTSTANDING TEACHERS OF
UKRAINE AND THE WORLD” OF V. O. SUKHOMLYNSKYI
SSPL OF UKRAINE**

(TO THE 150 TH ANNIVERSARY OF HER BIRTH)

In the article the figure of M. Montessori in information and bibliographic resource “Outstanding teachers of Ukraine and the World” has been analyzed through the prism of historical and biographical researches. The basic principles of the author's pedagogy, their functioning in the Ukrainian educational discourse have been outlined. It has been stated that the pedagogical teaching of Maria Montessori is based on the ideas of free, environmentally friendly education and involves primarily the education of the child's independence, his or her comprehensive development. And the basic postulates of the teacher (such as creation of educational and developmental environment, connection with nature, constant study of the child's personality in activity, upbringing of positive feelings, self-worth, self-knowledge of the possibilities, development of self-discipline, self-organization) are the highest measure of pedagogical humanism to our days. A detailed characteristics of the main chapters of page “Biography”, “Bibliography of Maria Montessori's works”, “Bibliography of publications about her life and activities”, “Full-Text documents”, “Photo Gallery” and “Educational institutions which works on the Maria Montessori's system” were highlighted and analyzed. In particular, Maria Montessori's rare editions, which are

placed in the funds of V. O. Sukhomlynskyi, and in the digital library of the SSPL of Ukraine (in the section "Full-text documents" are given full scanned versions). It is emphasized that the understanding of Maria Montessori's pedagogical ideas requires a broad pedagogical context, deep psychological approaches and special philosophical concepts that will be rethought and varied in different pedagogical systems for centuries, acquiring new meanings and paradigms. It has been proven that the personality of Maria Montessori in the electronic information and bibliographic resource "Outstanding teachers of Ukraine and the World" provides information support of historical and pedagogical knowledge, is the same educational content, that forms the pedagogical worldview, raises the spiritual level of future teachers, serves as a source base for writing scientific papers (master's theses, dissertations), developing separate special courses in pedagogy, consolidates creative approaches of Ukrainian and foreign educational historians. It is an important means of promoting the best achievements of European pedagogy in Ukraine.

Key words: *Maria Montessori; information and bibliographic resource "Outstanding teachers of Ukraine and the World"; V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine; historical and pedagogical knowledge.*

Надійшла до редакції 15.09.2020 року